SERAMİK Türkiye

ISSN 1304-6578

Seramik Federasyonu Dergisi

Journal of Turkish Ceramics Federation **Ekim - Aralık** / October - December **2004 / No.06** **Ücretsizdir** / Free of Charge

Enerjide sürekli, kaliteli,ucuz, çevre ile uyumlu ve mali açıdan güçlü bir piyasayı oluşturan kurul:
Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
The board creating a market that is lasting has quality, inexpensive, environmentally friendly and powerful financially in energy:
Energy Market Regulation Board
Yusuf Günay

Boraks katı atıklarının duvar karosu bünye reçetelerinde ergitici olarak kullanımı ve mikroyapı üzerindeki etkileri
Use of borax solid wastes in wall tile body recipes as a fluxing agent and it's effects on microstructure

Seramik sektörünün duayenlerinden:
Bülent Zıhnalı
One of the gurus of the ceramic sector, Bülent Zıhnalı

Troia
Batı Anadolu'nun ünlü destan kenti
Troy The famed city of legends of Western Anatolia

Kaliteyi düşünenlere
kaliteyi düşleyenlere
From those thinking quality to those dreaming quality
Porland Porselen

Kaltun Madencilik
Kaltun Mining

Seramik kaplama malzemeleri ve sağlık gereçleri sektörleri
2004 yılı ocak-haziran dönemi değerlendirmesi
Year 2004 january-june period evaluation of ceramic tiles & sanitaryware industry

Kent seramiği
Urban ceramics

İçindekiler
Contents

42
Zirvedekiler
View from the summit
Seramik sektörünün duayenlerinden:
Bülent Zıhnalı
One of the gurus of the ceramic sector, Bülent Zıhnalı

65
Üyelerimiz
Members
Kaltun **Madencilik**
Kaltun Mining

52
Zirvedekiler
View from the summit
Enerjide sürekli, kaliteli,ucuz, çevre ile uyumlu ve mali açıdan güçlü bir piyasayı oluşturan kurul:
Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu
The board creating a market that is lasting has quality, inexpensive, environmentally friendly and powerful financially in energy: Energy Market Regulation Board
Yusuf Günay

71
Üyelerimiz
Members
Islak mekanda
kaliteli yaşama dair
Living quality in wet spaces
SEREL Seramik

62
Üyelerimiz
Members
Kaliteyi düşünenlere
kaliteyi düşleyenlere
From those thinking quality to those dreaming quality
Porland Porselen

78
Kültürel Miras
Cultural Heritage
Troia
Batı Anadolu'nun ünlü destan kenti
Troy
The famed city of legends of Western Anatolia

8 **Haberler** / News
Karoda estetik ve teknolojinin en üst noktası! **Vitra Cotto Iberico** serisi
The crest of aesthetics and technology in tiles VitrA cotto iberico line

10 **Haberler** / News
Yurtbay Seramik **25 milyon dolarlık ihracat planlıyor**
Yurtbay Seramik plans exports of 25 million Dollars

12 **Haberler** / News
Artık stres yok! **pandora var!**
Bye bye stress! hello pandora!
TOPRAK Seramik

12 **Haberler** / News
Çanakkale Seramik
yatırıma hazırlanıyor
Çanakkale Seramik prepares for investment

22 **Haberler** / News
CERSAIE 2004
CERSAIE 2004

24 **Haberler** / News
Baltic Building Week
St. Petersburg 2004 Fuarı
Baltic Building Week St. Petersburg 2004 Exhibition

38 **Haberler** / News
Çizgi kahramanların yeni durağı **Miniatürk**
New stop of cartoon characters / Miniatürk

Jenerik / jenerik

Kapak Fotoğrafı / Cover
Erdem Avcı

İlan İndeksi / Advertiser Index

Serel	Ön kapak içi	Kütahya Seramik	31
Vitrafix	4	Graniser	33
Dekora Mermer	9	Turkish Ceramic	35
Özmak	11	Turkish Ceramic	36
Ece Seramik	15	Turkish Ceramic	37
Kiltaş	18-19	Yurtbay	73
Empol	21	Çanakçılar	77
Hannover Messe	25	Sebat-İş	160
Vitra	27	Ege Ferro	Arka kapak içi
Kale Seramik	29	Ege Seramik	Arka kapak

Yazım Kuralları

Seramik malzemelerle ilgili (Cam, Çimento, Emaye dahil) orjinal araştırma, davetli makale, derleme, teknik rapor ve haber türündeki yazılar bilgisayarda yazılmış olarak PC Word belgesi formunda e-posta ile iletilmeli, ayrıca kağıt çıktısı da Federasyon adresine gönderilmelidir. Mümkünse yazının ingilizcesi'nin de yazar tarafından yazılması gerekmektedir. Yazar, makalesinde yer alacak görselleri 305 dpi çözünürlükte elektronik olarak tarayıp, CD'de teslim etmelidir. Eğer bu mümkün değilse, mutlaka dia veya kart baskı (10x15) şeklinde göndermelidir. Yazılarda kullanılan şekil, şema grafikler "Word Selgesi" içine yapıştırılmamalı, her biri tek bir resim belgesi olarak CD ile gönderilmelidir. Kullanılan kaynaklarmetin içinde numaralandırılmalı, metin sonunda mutlaka toplanmalıdır.
Gönderilen yada istenilen her yazının kabul edilip edilmemesi yada düzeltme istenmesinde Yayın Kurulu tam yetkilidir. "Bilimsel" başlığı altında değerlendirilecek makaleler mutlaka en az bir hakem tarafından değerlendirildikten sonra Yayın Kurulu'nca incelenmektedir.
Dergideki yazılardan kaynak göstermek kosuluyla alıntı yapılabilir. Dergiye gönderilen yazılar yayınlansın yada yayınlanmasın yazarına iade edilmez. Özgün yada derleme yazılardaki bilgiler ve görüşleryazarın sorumluluğundadır. Ticari reklamlar firmaların sorumluluğundadır.

88
Sanat / Tasarım
Art / Design
Kent **seramiği**
Urban ceramics

111
Sanat / Tasarım
Art / Design
Kent dokusunda **mozaik uygulamalarından bir kesit**
A cross-section of mosaic applications In urban texture

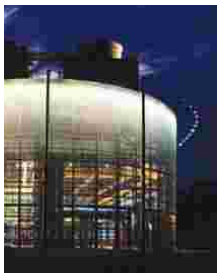
96
Sanat / Tasarım
Art / Design
Japonya'da çatı kaplamasında kullanılan kiremitler **ve binalardaki dış cephe karoları**
The tiles used for roof covering and exterior tiles in japan

121
Sanat / Tasarım
Art / Design
Tarihsel süreçte, Batı Anadolu'daki örneklerde **tuvalet ve banyo ekipmanının tasarım açısından incelenmesi**
Study of washroom and bathroom fixtures in terms of design along history on examples in Western Anatolia

105
Sanat / Tasarım
Art / Design
Mimaride dış mekan kaplama malzemesi olarak **seramik karoların kullanımı**
Useage of the ceramic tiles as exterior coating material in architecture

128
Sanat / Tasarım
Art / Design
Kentte **cam**
Urban glass

60 **Seramik pazarı** / The ceramic market
İşletmelerin denetimi **ve iç denetimin önemi**
Auditing Of Undertakings And Importance Of Internal Auditing

74 **Sayıların söylediği** / Statistical outlook
Seramik kaplama malzemeleri ve sağlık gereçleri sektörleri **2004 yılı ocak-haziran dönemi değerlendirmesi**
Year 2004 january-june period evaluation

135 **Bilim - Teknoloji** / Science - Technology
Boraks katı atıklarının duvar karosu bünye reçetelerinde ergitici olarak kullanımı **ve mikroyapı üzerindeki etkileri**
Use of borax solid wastes in wall tile body recipes as a fluxing agent and it's effects on microstructure

146 **Bilim - Teknoloji** / Science - Technology
Seramik fiberlerin kanserojen etkileri **ve yüksek sıcaklık cam fiberler**
Carcinogenic effects of ceramic fibers and high temperature glass fibers

152 **Bilim - Teknoloji** / Science - Technology
Bazalt cam ve cam-seramiklerinin **kimyasal dayanımı**
Chemical durability of basalt glass and glass-ceramics

158 **Ajanda** / Agenda

TSF SERAMİK FEDERASYONU

Seramik Fedasyonu Adına Sahibi
Publisher (for seramic Federation)
Adnan **Polat**

Genel Koordinatör ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Managing Editör
Germiyan **Saatçioğlu**

Yayın Yönetmeni
Editor In Chief
Doç. Dr. Volkan **Günay**

Editörler
Editors
Ayça **Uçarkuş**
Sektör ve Endüstri
Doç. Dr. Bekir **Karasu**
Bilim ve Teknoloji
Doç. Dr. Gül **Özturanlı**
Sanat

Yayın Sekreteri
Editorial Secretary
Ebrar **Gündoğdu**

Yayın Kurulu
Editorial Board
Prof. Dr. Ateş **Arcasoy**
Prof. Dr. Ayşegül **Türedi Özen**
Ferruh **Baran**
Araş. Gör. Gülgün **Elitez**
Kuthan **Günay**
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali **Gülgün**
Mehmet **Aslan**
Mustafa E. **Ayaydın**
Dr. Oktay **Orhun**
Prof. Dr. Onuralp **Yücel**
Pelin **Özgen**
Reyhan **Gürses**
Öğr. Gör. Senanur **Gündoğdu**

Reklam Satış Temsilcisi
Advertising Sales Representative
Zerrin **Buharalıoğlu**

Yapım Danışmanları
Production Consultants
Aslan **Doğan**
Aysel **Aydın**
Banu **Gül**
Berna **Erbilek**
Betül **Uzer**
Birim **Esener**
Erkan **Topaloğlu**
Erol **Arat**
Eser **Çetintaş**
Fatma Halet **Taşpolat**
Fehmi **Yıldırım**
Funda **Yetkin**
Gamze **Akdoğan**
Güntekin **Noyan**
İskender **Bozyiğit**
Mahmut Sefa **Çelik**
Müge **Aygar**
Necmettin **Arman**
Pelin **Özgen**
Senem **Tosun**
Sinan **Canpolat**
Sümer **Durmaz**
Tolga **Arkoç**
Ufuk **Algıer**

Yayın Türü
Type of Publication
Yerel Süreli Yayın
Local Periodical

Yapım ve Grafik Tasarım
Production and Grafhic Designer
Yusuf **Gör**

Yapım Hizmetleri
Production
iletimedia Reklem Hizmetleri
+90 212 **291 22 90**

Baskı ve Cilt
Printing and Binding
Üniform **Matbaası**
100. yıl Mahallesi
Matbaacılar Sanayi Sitesi No.114
Bağcılar / İstanbul
+90 212 **629 05 95**

Baskı Tarihi
Publication Date
Ekim / October

Yönetim Yeri
Address
Büyükdere Cad. No.85
Stad Han Kat.4 Mecidiyeköy / İstanbul / Turkey
Tel: +90 212 266 52 54 Fax: +90 212 266 51 23
info@serfed.com www.serfed.com

Tarihsel süreçte, Batı Anadolu'daki örneklerde tuvalet ve banyo ekipmanının tasarım açısından incelenmesi

Study of washroom and bathroom fixtures in terms of design along history on examples in Western Anatolia

Arş. Gör. Efe **Türkel**
Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü, İzmir

Research Ass. Efe **Türkel**
Dokuz Eylül University
Faculty of Fine Arts, Ceramic Department, İzmir

Temizlik eylemi, gerek sağlık gerekse psikolojik açıdan insanlığın varoluşundan bu yana en önemli gereksinimlerinden biri olmuştur. Temizlik kavramı toplumdan topluma, bireyden bireye ve hatta sosyal sınıf ve eğitim farkı olan gruplar arasında bile çeşitlilik göstermiştir. Kimi zaman temizlik, insanlar arasında bağımlılık boyutuna varırken kimi zaman da dini ya da batıl inançlar doğrultusunda bireylerin ellerinden geldiğince uzak durmaya çalıştığı bir davranış biçimi olarak kendini göstermiştir. Temizlik kavramı

01a

The act of cleaning has been one of the most important needs of humanity since its coming to existence, in terms of both health and also psychology. The concept of cleanliness has varied from society to society, individual to individual and even among groups with social strata and educational differences. While sometimes gaining the dimension of addiction among people, cleanliness has at times appeared as a form of behavior individuals tried to avoid as much as possible in accordance with either religious or superstitious beliefs. Yet, for washroom needs, not too many exceptional situations have arisen which we can cite. Since the defecation system is a mechanism functioning involuntarily, the choices of the individual on his act and cleaning are limited. Differences will appear in terms of design and functionality of the fixtures.

Designs of sanitary ware have shown differences with time. In terms of functionality of such equipment, individuals have sought

01b

için durum böyleyken tuvalet ihtiyacı için söyleyebileceğimiz fazla istisnai durumlar ortaya çıkmamıştır. Sonuçta boşaltım sistemi insanın iradesi dışında çalışan bir mekanizma olarak görüldüğü takdirde kişinin eylemi ve temizliği konusundaki alternatifleri sınırlıdır. Ancak farklılıklar ekipmanın tasarımları ve işlevselliği boyutunda ortaya çıkacaktır.

Tuvalet teçhizatlarının tasarımları zaman sürecinde farklılıklar göstermiştir. Bu teçhizatların işlevselliği söz konusu olduğunda ise bireyler her geçen zaman diliminde daha "iyi" olanı aramıştır. Örneğin, Antik Döneme ait Frigya mağara evlerindeki tuvaletlerle, (Resim 1a.1b). Bodrum Kalesi'nde bir zamanlar mahkumların kullandığı tuvaletlerin arasında hem tasarım hem de mekan olarak çok büyük farklılıklar gözlenmez, (Resim 2). Ancak buradaki "iyi" kavramının temelinde, tasarımdaki ergonomi problemi yatmaktadır. Kullanılacak olan teçhizat her ne kadar "insana dair" olursa olsun tasarım ve işlevsellik çerçevesi içinde gelişim gösterebilecek bir yapıya sahip olabilmelidir. Tuvalet ve banyo teçhizatlarının tasarımları da Roma ve Osmanlı dönemlerinde muhtemelen bir mimari problem olarak görülmekteydi. Çünkü kullanılan tuvalet ve banyo gereçleri seramikten değil, mimarların kullandığı taş veya mermer malzemeden işlenmekteydi. O dönemin tasarımcıları taş işçileri ve onlara sipariş veren mimarlar olmalıydı,(Resim 3).

02

03

Tuvaletler ve banyolar hem teçhizat, hem de mekan bağlamında daima gelişim göstermiş ancak bu gelişim, alışkanlıkların, geleneklerin, modanın, teknolojinin ve bilimin ışığı altında olmuştur. Banyo ve tuvalet alışkanlıklarını ve ekipmanın tasarımlarını geçmişten günümüze incelediğimizde, zaman ilerledikçe çeşitliliğin arttığını görürüz.

Teçhizatların tasarımlarının gelişimi toplumların sahip olduğu su kültürü ile de ilgili olmuştur. Eski Türklerde kuşkusuz dağ, ateş, su gibi doğa unsurları tanrı mertebesine çıkarılmıştır. İrtiş kıyılarında yaşayan Kimek-Kıpçaklar, İrtiş Irmağı'na tapar ve suya tanrı gözüyle bakarlardı. Orhun Yazıtları'nda kutsal su kaynakları ve bunların kirletilmesinden kaçınıldığı belirtilmiştir. İbn Faldan ise Oğuzların sudan kaçtıklarından bahsetmiş ve tuvaletten sonra temizlenmediklerini, sudan kaçarcasına davrandıklarını belirtmiştir. Çağataylar'da ise gündüz akarsuya girmek yasaklanmıştır. Suyu idrarıyla kirleten idam edilmiştir. Yazar Cüveyni bu konu hakkında şunu yazmıştır; "İlkbahar ve yaz aylarında kimse gündüz suya giremez. Akarsuda ellerini yıkayamaz. Gümüş ve altın kapla su dolduramaz. Suyun ruhu temiz olmayan şeylerle kirletilmemelidir."

"the better" in each period of time. For example, no major differences are observed between the washrooms in the Phrygian cave homes of the antique era (Picture 1a.1b) and the ones used by convicts once upon a time in the Bodrum Castle in terms of either design or space (Picture 2). However, the issue of ergonomics in design lies in the foundation of the concept of "better" here. Although the fixtures to be used are "human-related", it must have a configuration that may be developed within the framework of design and functionality. Probably, designs of washroom and bathroom fixtures were seen as an architectural problem in the Roman and Ottoman times because the used washroom and bathroom fixtures were processed not out of ceramic but stone or marble materials used by architects. The designers of that period must have been the masonry workers and the architects who commissioned them. (Picture 3).

Washrooms and bathrooms have always shown progress in terms of both fixtures and space but this progress has occurred in light of customs, traditions, fashion, technology and science. When we review bathroom and washroom habits and fixture design from past to the present, we see that diversity increases as time goes by.

The advancement of the designs of sanitary ware has been affected by the water culture of the societies as well. Undoubtedly, in ancient Turks, elements of nature like mountain, fire and water were raised to the level of god. Kimek-Kipchacks who lived along the coasts of Irtish used to worship the Irtish river and viewed water as god. Sacred water springs and that it was avoided to contaminate them are mentioned in the Orkhun Inscriptions. Ibn- Faldan says that the Oghuzes avoided water and that they did not clean up after going to the washroom and they acted in such a way to avoid water. The Chagatais have banned going into rivers in daytime. Those contaminating the water with their urine were executed. Djuvaini has written the following on this subject: "Nobody can go into the water in spring and summer months. He may not wash his hands in the river. He cannot fill water by silver and gold vessel. The spirit of water must not be contaminated with unclean things".

Among the tribes of the antique era, those close to water springs and with ample resources have used water more comfortably compared to the others and those with inadequate resources were forced to use the water in the same container for several days. Equipment has progressed because of the water carriage process achieved through development of water arches, especially in the Roman Empire period, allowing formation of new models, (Picture4). One of the most significant of these specimens is the Ephesus Latrina,(Picture 5a- 5b). Latrinas were public washrooms and they

04

Eski çağ kavimlerinde, su kaynaklarına yakın ve kaynağı bol olanlar diğerlerine oranla suyu daha rahat kullanmışlar, yeterli kaynaklara sahip olamayanlar ise birkaç gün boyunca aynı kaptaki suyu kullanmak zorunda kalmışlardır. Özellikle Roma İmparatorluğu'nda su kemerlerinin gelişimiyle sağlanan su taşıma işlemi sayesinde teçhizatlar da gelişim göstererek yeni örnekler oluşmasını sağlamıştır,(Resim 4). Bu örneklerin en önemlilerinden biri **Efes Latrinası**'dır,(Resim 5a- 5b). **Latrinalar** halkın umumi olarak kullandığı tuvaletler olup genel yapılarına bakıldığında, yanyana dizilmiş oturma alanları ve bunların altındaki suyun daimi olarak aktığı kanallardan oluşmaktadır. Aynı zamanda latrinalar,

05a

05b

belli bir sınıfa ait insanların biraraya gelip toplantılar gerçekleştirdikleri bir mekandır. Kayda geçmiş veriler bulunmasa da soğuk günlerde, üst sınıftan insanların latrinalara önce kölelerini oturtup zemin ısındıktan sonra kendilerinin oturdukları savı bugüne kadar ulaşmıştır. Günümüzde ısıtmalı oturaklara sahip klozetler de aynı anlayıştaki işleve göre tasarlanmışlardır.

Banyo ve tuvalet mekanlarına öncelikli olarak Roma İmparatorluğu döneminde gerçek anlamda önem verilmeye başlanmıştır. Özellikle hamam yapılarında bunu hissetmek mümkündür. Öyle ki Romalılar hamamlarını Hıristiyanlığın kabulünden önce, bir toplantı ve eğlence mekanı haline dönüştürmüştü, (Resim 6). Hamamlara kimi zaman üst sınıftan kadın ve erkeklerin aynı anda banyo yaptığı hedonist bir mimari, kimi zaman da bürokratların devlet işlerini konuştukları bir toplantı salonu kimliği kazandırılmıştı. Bunun yanında o dönemde bir eğitim okulu olarak görülen ve sporcuların yetiştirildiği gymnasiumların da kendi bünyelerinde orta ölçekte hamamlar da bulunmaktaydı. Bu hamamlar özellikle sporcuların tıpkı günümüzdeki saunalarda olduğu gibi müsabakalar sonrasında rahatladıkları ya da buharla bazı küçük sakatlıklarını tedavi ettikleri mekanlar olmuşlardı, (Resim 7). Roma İmparatorluğu'nun en görkemli dönemlerinde sayıları hızla artan hamamlar, bu dönemde altın çağlarını yaşamışlardı. Bu hamamların çok azı termal nitelikli doğal sıcak su kaynaklarına sahipti. Diğer hamamlarda suyun ısıtılması için külhan (ateşlik) bölümünde odun kullanılmaktaydı.

were made up of seats lined up side by side and ducts in which water flowed continuously under them. At the same time, a latrina was a space where people of a certain class came together and held meetings. Although there is no recorded data, the hypothesis that on cold days, upper class individuals first had their slaves to sit on the **latrinas** and after the base got warm, they sat on them themselves, has been carried to the present. Today's toilet bowls with warmed seats are designed under the same concept.

Bathroom and washroom spaces started to be considered important in a real sense in the Roman Empire period. It is possible to sense this especially in bath structures. Romans had turned their baths into places of meeting and recreation before they turned Christians (Picture 6). The baths were given the identity of sometimes a hedonist architecture where women and men from upper classes bathe at the same time and sometimes a meeting room where bureaucrats discussed state affairs. Also, the gymnasiums, which served as education schools and where athletes were developed, had mid-size baths in them. These baths were spaces where athletes relaxed after games like in the saunas of today or where they had their minor injuries treated. (Picture 7). The baths, which increased in number in the most splendored periods of the Roman Empire, had their golden age in that period. Very few of these baths had natural thermal water sources. Wood was used to heat water in the stokehole section in other baths (Picture 8). Yet, as the Empire started to lose its might, the baths also started to decrease in number. It is rumored that one of the factors causing this was the increase in the cutting and transportation costs of wood used in the process of heating of water during the economic crisis that occurred in that period.

06

07

The Ottoman Empire has made better use of the Roman Empire's heritage in terms of bathrooms and washrooms in Anatolia, compared to the Byzantine Empire. The fact that it had adopted the Islamic religion has affected cleanliness and the design of washroom spaces and fixtures in the Ottoman Empire. Just like

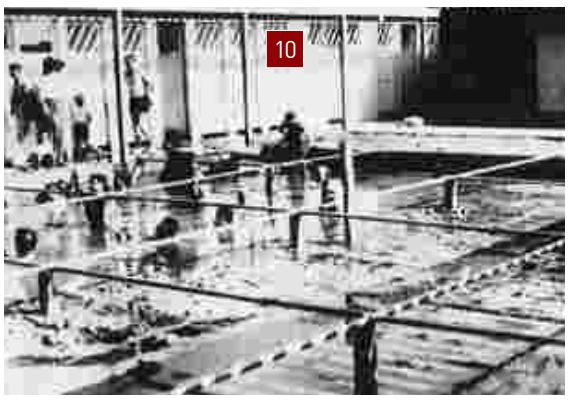
(Resim 8). Fakat İmparatorluğun gücünü kaybetmeye başlamasıyla hamamların sayıları da azaldı. Buna sebep olan etkenlerden birinin de o dönemdeki ekonomik buhran esnasında suyun ısıtılması işleminde yakacak olarak kullanılan odunların kesim ve nakliye maliyetlerinin artmış olduğu söylenmektedir.

Roma İmparatorluğu'nun mirasını Anadolu'da, banyo ve tuvalet mekanları anlamında Bizans İmparatorluğu'na oranla Osmanlı İmparatorluğu daha iyi değerlendirmiştir. Özellikle İslam dinini benimsemiş olması, Osmanlı İmparatorluğu'nda temizliğe ve tuvalet mekanlarının ve ekipmanın tasarımlarına daha farklı anlamlarda etki etmiştir. Tıpkı Romalılarda olduğu gibi Osmanlılar da hamam yapılarına önem vermiştir. Mekanı her ne kadar kimi zaman eğlence ve toplantı amaçlı kullansalar da Roma İmparatorluğu'ndaki gibi diplomatik toplantı alanları ya da "aşk evleri" olarak görmemişlerdir. Bunun dışında Anadolu'da varlığını sürdürmüş olan Türk Devletleri,

Romans, the Ottomans have placed significance on baths. Although they have used the space for recreation and meetings from time to time, they have not considered them to be diplomatic meeting halls or "love houses" as they were in the Roman Empire. On the other hand, the Turkish States, which had prevailed in Anatolia, have shown interest in certain water springs as they thought them to have a heeling effect. Some of these healing water springs were thermal and some, cold water springs. These water springs, which are turned into spa complexes today, were previously in the form of natural ponds or thermal water caverns and people were being healed by using these springs as they were. These spaces have been turned into baths or pools today as they are public spaces, (Picture 9-10-11-12).

Although there are no bathrooms or washrooms other than public ones which have remained from the Roman period, it is possible to find bathrooms and washrooms that are still standing in Ephesus Terrace Slope Houses. However, as these specimens are not in as good shape as the specimens from the Ottoman Empire houses; they convey less information visually, (Picture 13 - 14).
Looking at the houses of the Ottoman period, we observe quite major differences compared to today's in bathroom and washroom fixtures. Washrooms were usually built in spaces outside the homes until they became free of odor by the technical means developed starting the 18th Century. These washrooms usually encompass WC pans mounted on deep holes. Cleaning after is achieved by carried waters. Bathrooms are part of the architecture and are designed so that one could relieve himself inside wooden cabins, floors of which were covered with lead sheets right next to the stove in a living room, (Picture 15). Some rich home owners had small bathrooms for approximately 10 people built in the yards of their homes. These structures, like in larger ones, had a tepidarium and a private hot room.

aynı zamanda bazı su kaynaklarına da şifalı oldukları gerekçesiyle oldukça ilgi göstermişlerdir. Genel olarak kullanılan bu şifalı su kaynaklarından bazıları sıcak, bazıları da soğuk su kaynaklarıydı. Günümüzde genellikle tesisleşmiş olan bu su kaynakları önceleri doğal göletler ya da sıcak su mağaraları şeklindeydi ve insanlar bu kaynakları olduğu gibi kullanarak şifa bulmaktaydı. Bu alanlar umuma açık alanlar olduğu için günümüzde ya hamam ya da havuz haline dönüştürülmüştür. (Resim 9-10-11-12)

Umumi olanların dışında her ne kadar Roma döneminden günümüze evlere ait banyo ve tuvalet mekanları kalmamış olsa da bunların dışında hala ayakta kalabilmiş olan banyo ve tuvalet mekanlarını Efes Yamaç Evleri'nde görmemiz mümkündür. Ancak bu örnekler Osmanlı imparatorluğu'na ait son dönem örnekleri gibi ayakta kalamadıkları için görsel olarak daha az bilgi vermektedirler. (Resim 13-14) Osmanlı dönemine ait evlere baktığımız zaman, banyo ve

The public washrooms of the Ottoman period are also quite interesting. These spaces were called sakahanes. Sakahanes are small-scale architectural structures where toilet needs were relieved and ritual ablution could be performed, usually built next to mosques in the Seljuki – Principalities and the Ottoman period. The most significant feature of sakahanes was that they had plenty of continuously running water. These structures that have preserved their original form until today and that are still in use are equipped with a channel in which water flows continuously just like the Ephesos Latrina to remove the odor during defecation and wastes (Picture 16). Although this is a toilet system from the Roman period, it has been used by Ottomans as well and has been carried to the present. The most significant differences in between are relieving being made not sitting in contrast to Romans but squatting as in Islamic tradition and the area where people relieve themselves being closed. Also, there are ablution pipes like in the toilet bowls of today's Turkey for waters coming from water ducts.

tuvalet ekipmanında günümüzdekilere kıyasla oldukça büyük farklılıklar vardır. Tuvaletler, 18. yüzyıldan itibaren geliştirilen teknik imkanlarla kokusuz hale getirilene kadar genellikle evlerin dışındaki alanlara inşa edilmişlerdir. Bu tuvaletler genelde derin çukurların üzerine monte edilmiş hela taşlarını kapsamaktadır. Tuvalet sonrası temizlik ise taşıma sularla sağlanmaktadır. Banyo mekanları ise mimariye dahil olup genelde bir oturma odasındaki ocağın hemen bitişiğinde, zemini kurşun kaplı ahşap dolapların içinde ihtiyaç giderilecek şekilde tasarlanmıştır. (Resim 15) Dönemin bazı zengin ev sahipleri ise evlerinin bahçesine yaklaşık on kişi kapasiteli küçük hamamlar yaptırmışlardır. Bu yapılar da tıpkı büyük ölçekte olanlar gibi soğukluk ve halvet bölümlerine sahiptir.

Osmanlı dönemine ait umumi tuvalet yapıları da oldukça ilgi çekicidir. Bu mekanlara sakahane adı verilmiştir. Sakahaneler Selçuklu – Beylikler ve Osmanlı döneminde genelde camilerin bitişiğinde bulunan tuvalet ihtiyacının giderilebildiği ve abdest alınabilen küçük ölçekli mimari yapılardır. Sakahanelerin en büyük özelliği devamlı akan bol sularının olmasıdır. Günümüze kadar orijinalliğini koruyabilmiş ve halen kullanılan bu yapılarda tuvalet esnasındaki kokuyu ve atıkları uzaklaştırmak üzere tıpkı Efes Latrinası'nda olduğu gibi içinden suyun sürekli olarak aktığı bir kanala sahiptirler. (Resim 16) Bu, Romalılar döneminden kalma bir tuvalet sistemi olmasına rağmen Osmanlılarda da kullanılmış olup günümüze kadar gelmiştir. Aradaki en önemli farklar; Romalılardakinin aksine tuvalet ihtiyacının oturarak değil Müslüman geleneklerinde görüldüğü üzere çömelerek giderilmesi ve kişilerin ihtiyacını giderdiği alanın kapalı olmasıdır. Ayrıca bu tuvalet mekanlarında arklardan gelen sular, tıpkı günümüz Türkiye'sinde kullanılan klozetlerde görüldüğü üzere taharet borularına sahiptir. (Resim 17a-17b). Bu tasarım bize gösterecektir ki, Türk geleneklerine ait bir uygulama günümüz şartlarına bu biçimde adapte edilebilmiştir.

13

İnsan yaşamının en büyük ihtiyaçlarından ikisi olan banyo ve tuvalet ekipmanının tasarımları söz konusu olunca, işlevsellikte oluşacak aksamalar ekipmanın estetiğine zarar verecektir. Bu durum göz önüne alındığında estetiğin işlevselliğin önüne geçmesi sık rastlanır bir durum değildir. Bu "işlevsellik" çatısı altında tarihin tüm çağları boyunca, tuvalet ve banyo tasarımları diğer ihtiyaçlara oranla daha belirgin özelliklere sahip olmuştur. İnsan anatomisi de çok büyük değişiklikler geçirmediği için tasarım kriterlerinde de büyük farklılıklar gözlenmemiştir. Çünkü ihtiyaç ve aktivitenin tanımı insanoğlunun varoluşundan bu yana değişmemiştir. Tesisler ve alışkanlıklar, Anadolu'da Roma İmparatorluğu'na kadar dağınık ve ilkel bir süreç yaşamıştır. Fakat Roma ve Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik gücü bu konuda halkın ve imparatorlukların kendilerini tesisleşme, beğeni ve tasarımsal çözümleme konularında geliştirmelerine önayak olmuştur. Bununla beraber tasarımlara etki eden faktörlerin başında dinler, gelenekler ve bazı sosyal davranış biçimleri yer almıştır. Buna günümüzden bir örnek verecek olursak Türkiye'deki evlerde ve umumi tuvaletlerde hem alaturka

12

(Picture 17a-17b). This design shows us that a practice which is part of Turkish tradition was adapted to the needs of the present day in this manner. As far as the design of bathroom and washroom fixtures; two of the greatest needs in human life is concerned, problems in functionality will hurt the aesthetics of the fixtures. Therefore, cases where aesthetics take over functionality do not occur very often. Washroom and bathroom design has had more distinct characteristics compared to other needs through history because of

14

this "functionality". No major differences have been observed in design criteria as human anatomy did not undergo major changes either. Because the definition of need and act has not changed since human beings came into existence. Installations and customs have gone through a diverse and primitive process until the Roman Empire period in Anatolia. Yet, the economic power of the Roman and the Ottoman Empires has allowed people and Empires to develop themselves in terms of installations, tastes and design solutions. The factors affecting design have been religions, traditions and social behavior forms. To cite an example from the present, we can say that in homes and public washrooms in Turkey, both Turkish and Western style bathroom fixtures are used. However, the number of individuals who do not have adequate bathroom fixtures in their homes is quite high.

The Ottoman bourgeoisie's advancing relationships with the West in the 19th Century and the appearance of apartment houses have given rise to an approach where the bathroom was seen as part of the space lived in. In the bathrooms of 20th Century, tubs and washbasins were used instead of vats and the WC pans made of concrete or stone were replaced by ceramic sanitary ware. Turks have not used these bathroom elements taken from the West as required but have tried to integrate them with their bathing habits. They have used the bathtub either by taking showers while standing or by sitting on a stool instead of bathing by filling it up with water. In this form of usage, the bathtub has been left as an accessory

hem de alafranga tuvalet gereçlerinin bulunduğunu söyleyebiliriz. Buna karşılık evlerinde halen yeterli düzeyde banyo gereçleri olmayan bireylerin sayısı da azımsanmayacak ölçüdedir.

19. yy. da Osmanlı burjuvasının Batı ile gelişen ilişkileri ve apartmanların ortaya çıkışı, banyoya yaşanılan mekanın bir parçası olarak yaklaşılmasına neden olmuştur. 20. yy. banyolarında kurna yerine küvet ve banyo teknesi kullanılmış, beton ya da taştan yapılan hela taşları yerlerini seramik sağlık gereçleriyle değiştirmiştir. Türkler Batı'dan alınan bu banyo öğelerini gerektiği gibi kullanmamışlar, yıkanma alışkanlıkları ile bütünleştirmeye çalışmışlardır. Küveti içine su doldurarak yıkanmak yerine, ya ayakta duş yaparak ya da bir taburede oturarak kullanmışlardır. Bu kullanım biçimi ile küvet, Batı'dan gelme bir eklenti olmanın ötesine geçememiştir. Bidenin işlevi anlaşılamamış, ya da banyo mekanı içinde fazla yer kapladığı düşünülmüş, bu amaçla klozete bir su borusu ekleyerek tuvalet sonrası temizlik ihtiyacına çözüm bulunmuştur. Türk banyo alışkanlıklarına baktığımızda bir öğenin değişmediğini görebiliriz, o da temiz ve akar su ile yıkanmaktır. Hiçbir zaman insanların su dolu fıçılarda veya küvetlerde yıkanmasıyla

15

karşılaşılmamış, akar su kaynağı olmasa bile kurna sisteminde olduğu gibi ısıtılan su ile vücut direkt temas etmeksizin buluşmuştur.

Bu veriler doğrultusunda söyleyebiliriz ki; günümüz Türkiye'sinde kullanılan banyo ve tuvalet gereçlerinin tasarımları ve kullanım alışkanlıkları Roma'dan ilham almış olan Osmanlı dönemi tasarımlarıyla örtüşmektedir. Tasarımın ve aktivitenin benzerliği şu an için her ne kadar geçerlilik ifade etse de çok kültürlü küresel dünya anlayışının önümüze sunduğu yeni seçenekleri de göz ardı edemeyiz. Bununla beraber günümüzde tüm dünyada kullanılan tuvalet ve banyo ekipmanı büyük ölçüde Roma İmparatorluğu'ndan miras kalan tasarımsal niteliklerle benzerlik gösterir. İnsanoğlu tasarım ve işlevsellik yönünden mutlak surette yeni seçenekler üreteceklerdir ancak başta fizyonomi olmak üzere gelenekler ve kültürler tıpkı Roma ve Osmanlı İmparatorluklarında olduğu gibi tasarımların hayata geçirilmesinde büyük rol oynayacaklardır.

16

arriving from the West. The function of the bidet was not understood or it was considered to cover too much room in the bathroom and a solution was found for the need for cleaning after using the toilet by adding a water pipe to the toilet bowl. Looking at the bathing habits of Turks, we see that only one element stays unchanged, which is bathing with clean and running water. At no time people have bathed in barrels full of water or tubs but the body has come into contact with heated water without coming into contact with the container, like in the vat system, even if running water is not available.

In light of these data, we can say that the designs and habits of usage of bathroom and washroom fixtures used in today's Turkey are in concert with the designs of the Ottoman period which was inspired by Romans. Although the similarity of design and act is still valid, we cannot disregard the new choices offered to us by the multi-cultural global world concept. Still, today, the washroom and bathroom fixtures used globally show similarities to the design qualities inherited from the Roman Empire to a major extent. Human beings will definitely generate new choices in terms of design and functionality but customs and cultures and mainly physiognomy will play major roles in launching of designs just as in the times of Roman and Ottoman Empires.

17a

17b

Kaynakça

01 **AKURGAL, Ekrem,** "Anadolu Uygarlıkları", Net Turistik Yayınları (4.Baskı), İstanbul 1993.
02 **AVCIOĞLU, Doğan,** "Türklerin Tarihi", I.Kitap, Tekin Yayınevi, Yaylacık Matbaası, İstanbul 1979.
03 **Efes Müzesi Müdür ve Araştırmacıları** (ERDEMGİL, S., EVREN, A., ÖZEREN, Ö., TÜZÜN, D., BÜYÜKKOLANCI, M., BÜYKKOLANCI, P., İÇTEN, C., ÜÇBAYLAR, E., YÜĞRÜK, Ü.), "Efes Yamaç Evleri", Efes Harabeleri ve Müzesi Dostları Derneği Başkanlığı – Selçuk, Hitit Color – İstanbul
04 **KIRA, Alexander,** "The Bathroom", Penguin Books, New York, 1976.
05 **RHEIDT, Klaus,** "Aizanoi – Çavdarhisar", Dönmez Ofset Müze Eserleri Turistik Yayınları (2.Baskı), Ankara,1998.
06 **TÜRKEL, Efe**, "Tarihsel Süreçte Batı Anadolu'da Yerel Kültürlerin Tuvalet ve Banyo Alışkanlıklarının İncelenmesi", Dokuz Eylül Üniversitesi, S.B.E., Seramik Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Resimler

01a **Afyon Frig Vadisi'ndeki mağara evlerde bulunan alaturka tipi tuvalet.**
01b Afyon Frig Vadisi'ndeki mağara evlerin görünümü
02 **Bodrum Kalesi'nde mahkumlara tahsis edilmiş alaturka tipi tuvalet taşı.**
03 Kütahya Av.Sadık Atakan Çini ve Seramik Müzesi önünde bulunan 18. yy.a ait alaturka tipi tuvalet taşı.
04 **Efes Skolastikia Hamamı'nın halvet bölümünde bulunan ve su taşımada kullanılan seramik boru.**
05a Efes Latrinası'ndaki alafranga tipi tuvalet taşları.
05b **Efes Latrinası'ndaki alafranga tipi tuvalet taşlarından detay.**
06 Aizanoi'de M.S. 3:yy'a ait hamam yapısının havuzu. Bu havuz toplantı ve eğlence mekanı olarak kullanılmıştır.
07 **Aizanoi'deki gymnasiumda bulunan buhar delikleri. Bunlar hem mekanın ısıtılmasında hem de sporcuların tedavisi için kullanılıyordu.**
08 Aizonai Gymnasium'unda bulunan ateşlik (külhan).
09 **Kütahya Yoncalı, Dübecik doğal su havuzu. 1945'e kadar doğallığını korumuş daha sonra tesisleşmiştir. (Av. Sadık Atakan Arşivi'nden.)**
10 Yoncalı Çamur Banyosu. 1940'lara ait bu fotoğrafta doğal su kaynaklarının ilk dönem tesislerini görmek mümkündür. (Av. Sadık Atakan Arşivi'nden.)
11 **Kütahya – Eskişehir yolu üzerindeki Ilıca Hasulhas Doğal Su Havuzu'nun 1947 yılına ait ilk tesisi. (Av. Sadık Atakan Arşivi'nden.)**
12 Kütahya Ilıca'daki Büyük Hamam'ın mağarada bulunan sıcak su kaynağı.
13 **Efes Yamaçevlerine ait ev tipi bir latrina örneği.**
14 Efes Yamaçevlerine ait ev tipi bir hamam yapısı. Külhan ve banyonun zemini taşıyan sütun ayaklar (Hipokaust ayakları).
15 **Kütahya'da Osmanlı Dönemi'ne ait Germiyanevleri'nden 19.yy.a ait bir banyo kabini.**
16 Sakahane'de bulunan ve pisuar işlevi gören tuvalet taşı.
17a **Sakahane'deki tuvalet taşının üzerinde yer alan taharet musluğu.**
17b Sakahanenin içindeki tuvalet taşı ve gider arkı.

References

01 **AKURGAL, Ekrem,** "Anadolu Uygarlıkları", Net Turistik Yayınları (4th Edition), Istanbul 1993.
02 **AVCIOĞLU, Doğan,** "Türklerin Tarihi", Book 1, Tekin Yayınevi, Yaylacık Matbaası, Istanbul 1979.
03 **Ephesus Museum Director and Researchers** (ERDEMGIL, S., EVREN, A., ÖZEREN, Ö., TÜZÜN, D., BÜYÜKKOLANCI, M., BÜYÜKKOLANCI, P., IÇTEN, C., ÜÇBAYLAR, E., YÜĞRÜK, Ü.), "Efes Yamaç Evleri", Efes Harabeleri ve Müzesi Dostları Derneği Başkanlığı – Selçuk, Hitit Color – Istanbul
04 **KIRA, Alexander,** "The Bathroom", Penguin Books, New York, 1976.
05 **RHEIDT, Klaus,** "Aizanoi – Çavdarhisar", Dönmez Ofset Müze Eserleri Turistik Yayınları (2nd Edition), Ankara, 1998.
06 **TÜRKEL, Efe,** "Tarihsel Süreçte Batı Anadolu'da Yerel Kültürlerin Tuvalet ve Banyo Alışkanlıklarının İncelenmesi", Dokuz Eylül University, S.B.E., Ceramic Main Art Discipline, Master Thesis.

Pictures

01a **Squat type washroom found in cave homes at Afyon Phrygian Valley**
01b View of cave homes at Afyon Phrygian Valley
02 **WC pan allocated to convicts in Bodrum Castle**
03 WC pan from 18th Century in front of Kütahya Av. Sadık Atakan Tile and Ceramic Museum
04 **Ceramic pipe situated in the private hot room of Ephesus Skolastikia Bath, conveying water**
05a Western type toilet stones in Efes Latrina
05b **Detail of Western type toilet stones in Efes Latrina**
06 Pool of 3th Century A.D. bath in Aizanoi. This pool was used as a meeting and recreation place.
07 **Steam holes in the gymnasium at Aizanoi. These were used both for heating of the space and also for treatment of athletes.**
08 Stokehole in the Aizanoi gymnasium.
09 **Kütahya Yoncalı, Dübecik natural spring pool. Maintained its original form until 1945, was turned into a spa later. (Archive of Av. Sadık Atakan)**
10 Yoncalı Mud Bath. The first period facilities of the natural springs are visible in this photo from 1940s. (Archive of Av. Sadık Atakan)
11 **The first spa facility on the Ilıca Hasulhas Natural Spring Water Pool on Kütahya – Eskişehir highway dating to 1947.**
12 Thermal water spring in the cave of Büyük Hamam in Ilıca, Kütahya
13 **A home-type latrina in Ephesos Terrace Slope Houses.**
14 A home-type bath in Ephesos Terrace Slope Houses. Columnar pedestals bearing the stokehole and the floor of bath (Hipokaust pedestals)
15 **A bathroom cabin in Germiyanevleri, Kütahya, from Ottoman period dating to 19th Century.**
16 WC pan situated in Sakahane, serving as urinal
17a **Ablution tap on the WC pan in Sakahane**
17b WC pan and drain arch in Sakahane